

Uwagi do Opinii Dotyczącej Polski

Komitetu Doradczego

Konwencji ramowej

o ochronie mniejszości narodowych

Warszawa, kwiecień 2004 r.

I. Streszczenie Wykonawcze

Odnosząc się do uwag zawartych w *Streszczeniu Wykonawczym* należy przekazać następujące wyjaśnienia.

W sprawie "Przyjęcia kompleksowej ustawy dotyczącej mniejszości narodowych" należy wyjaśnić, że w dniu 17 marca 2004 r. Podkomisja Nadzwyczajna do rozpatrzenia komisyjnego projektu ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych w Rzeczypospolitej Polskiej zakończyła zasadnicze prace nad tekstem projektu ustawy. Obecny tytuł projektu brzmi: *ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*. Zgodnie z wymogami regulaminowymi projekt został skierowany do konsultacji z organizacjami mniejszości narodowych i etnicznych. Po otrzymaniu opinii w parlamencie kontynuowane będą prace nad projektem ustawy.

Doceniając doniosłą rolę edukacji w procesie zachowania tożsamości narodowej lub etnicznej mniejszości należy podkreślić, że istniejące rozwiązania (o których będzie mowa w dalszej części tekstu) pozwalają na utrzymanie obecnej sieci szkół i klas litewskich. Konsultacje z mniejszością litewską w tej sprawie prowadzone są na bieżąco. Ostatnio problemy związane z finansowaniem oświaty mniejszości litewskiej omawiane były podczas posiedzenia Podzespołu do Spraw Edukacji Mniejszości Narodowych, które odbyło się dnia 10 marca 2004 r. w Puńsku.

Jeżeli chodzi o konsultacje ze środowiskami romskimi w sprawie wdrażania *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce* - to temu zagadnieniu poświęcone będzie planowane na kwiecień 2004 r. IV posiedzenie Podzespołu do Spraw Romskich.

II.UWAGI OGÓLNE

Pkt 9. Zawarte w tym punkcie stwierdzenie, że „system ochrony mniejszości narodowych w Polsce okazuje się blisko połączony z dwustronnymi porozumieniami z państwami sąsiadującymi” nie oddaje istoty systemu ochrony prawnej mniejszości narodowych i etnicznych w Rzeczypospolitej Polskiej i roli jaką pełnią w nim umowy dwustronne. System ochrony mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce opiera się bowiem na prawodawstwie wewnętrznym. Umowy dwustronne stanowią jedynie uzupełnienie wewnętrznego systemu ochrony tych praw.

III.KOMENTARZE SZCZEGÓŁOWE

W ODNIESIENIU DO ARTYKUŁÓW 1 – 19

ARTYKUŁ 3

Pkt 21. Komitet Doradczy przyjął wyjaśnienia władz polskich, że obecnie w polskim prawodawstwie nie ma żadnej specjalnej procedury dla uznawania grupy jako mniejszości narodowej. Procedurę taką przewidziano natomiast w projekcie *ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*. W art. 2 ust. 1 i 3 wymieniono kryteria, jakie powinna spełniać grupa obywateli polskich, aby można ją było uznać za mniejszość narodową lub etniczną. Natomiast ust. 2 i 4 tego artykułu określają kompletną listę grup, które spełniają te kryteria. Wydaje się zrozumiałe, że w sytuacji, gdy prace nad ustawą nie zostały jeszcze zakończone i brak jest innych uregulowań ustawowych, w przypadkach wymagających rozstrzygnięcia podejmowane jest ono w oparciu o procedurę sądową. Nie można jednak takiej sytuacji interpretować uznając, że "niektóre polskie władze wydają się stosować procedurę prawa o stowarzyszeniach jako środek służący określeniu czy jakąś grupę można uznawać, albo nie, za mniejszość narodową". Należy także podkreślić, że odnotowano tylko jeden przypadek, w którym sądy były zmuszone wypowiedzieć się co do możliwości uznania grupy obywateli polskich za mniejszość narodową. Przypadek ten był badany przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasbourgu, który uznał, że postępowanie władz polskich było właściwe.

Pkt 23. Do władz polskich nie dotarły dotychczas informacje o używaniu wobec przedstawicieli mniejszości rosyjskiej określeń „Polacy-prawosławni” lub „Polacy-starowiercy”. Należy wyjaśnić, że władze polskie przywiązują dużą wagę do tego, by kwestie narodowościowe nie były utożsamiane z kwestiami wyznaniowymi. W Polsce działają dwa kościoły prawosławne: Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny oraz Wschodni Kościół Staroobrzędowy. W województwie podlaskim wyznawcami tych

kościółów są jednak nie tylko Rosjanie, ale także: Białorusini, Ukraińcy i Polacy. Tym niemniej opinię Komitetu Doradczego w tej sprawie przekazano Wojewodzie Podlaskiemu, aby także w przyszłości unikać używania wobec Rosjan określeń przywołanych w *Opinii*.

Pkt 24. Komitet Doradczy uznał potrzebę zebrania danych dotyczących narodowości i języka używanego w domu, zgłosił jednak zastrzeżenia, czy pytania dotyczące tych kwestii powinny być obowiązkowe. Należy w związku z tym zgłosić następujące wątpliwości.

Po pierwsze - brak obligatoryjności odpowiedzi na te pytania w sposób zasadniczy mógłby wpłynąć na jakość zebranych danych.

Po drugie - wątpliwość budzi, czy prawo do tego, aby nie być traktowanym jako osoba należąca do mniejszości można rozciągnąć również na przepisy o spisie ludności. Zarówno w *Konwencji ramowej*, jak i w *Raporcie Wyjaśniającym* mowa jest o **traktowaniu** osoby jako należącej, bądź nie należącej, do mniejszości. Tymczasem w trakcie spisu wyłącznie **pytano** o narodowość, a odpowiedź na to pytanie, już choćby z uwagi na tajemnicę spisową, nie mogła mieć żadnego wpływu na sposób **traktowania** pytanej osoby.

Po trzecie - pytano o **narodowość** i język używany w domu, a nie przynależność do mniejszości.

Po czwarte - należy wyraźnie podkreślić, że pytana osoba **sama** decydowała o tym czy chce się zadeklarować jako osoba narodowości polskiej, czy też podać inną narodowość. Dysponowała więc **swobodą wyboru**, o której mowa w *Raporcie Wyjaśniającym*.

Po piąte - rodzaj odpowiedzi udzielonych na pytania o narodowość i język nie przesądza o traktowaniu respondenta, jako osoby należącej, bądź nie należącej do mniejszości narodowej. Osoba może być traktowana jako należąca do mniejszości **wyłącznie** na swój wniosek – jeżeli korzysta z praw przysługujących mniejszościom narodowym i etnicznym, **niezależnie** od rodzaju udzielonej w trakcie spisu odpowiedzi.

Powyższe wyjaśnienia pozwalają, w ocenie władz polskich, poddać w wątpliwość zawarte w *Opinii* kategoryczne stwierdzenie, że "obowiązkowa odpowiedź na pytanie o pochodzenie etniczne lub na pytanie o używanie języka nie jest zgodna z zasadą zawartą w omawianym artykule *Konwencji ramowej*".

Pkt 26. Wyjaśnienia dotyczące nieprawidłowości w trakcie spisu zostały odnotowane w *Opinii*. Należy jedynie podkreślić, że przypadki takie były sporadyczne, spotykały się z natychmiastową reakcją, a rachmistrze wyjaśniali, że ołówkiem wypełniali całą ankietę (a nie tylko pytania o narodowość i język), co miało na celu uniknięcie ewentualnych korekt lub skreśleń w odpowiedziach udzielanych na pytania spisowe.

Pkt 27. W związku z wątpliwościami zgłoszonymi w tym punkcie należy przekazać następujące wyjaśnienia.

Po pierwsze - należy podkreślić, że polityka prowadzona wobec mniejszości narodowych i etnicznych oraz wielkość środków przekazywanych na rzecz mniejszości - nigdy nie były uzależniane od liczebności poszczególnych grup mniejszościowych. Decydujące znaczenie miały realne potrzeby oraz aktywność samych mniejszości. Wśród kryteriów, na podstawie których przekazywane są środki finansowe, nie ma kryterium liczebności poszczególnych grup. Sytuacji tej nie zmieniły także wyniki spisu powszechnego. Tego, że wyniki spisu nie mają i nie będą miały wpływu na wielkość środków przekazywanych na działalność mniejszości dowodzą dane dotyczące finansowania mniejszości narodowych i etnicznych. W 2000 r. z budżetu państwa przekazano na realizację różnych zadań na rzecz mniejszości 24,824 mln PLN (6,538 mln EURO). W 2003 r. kwota ta wzrosła do 38,245 mln PLN (8,037 mln EURO). Dokładną informację na temat finansowania w 2003 r. mniejszości ze środków budżetowych państwa podano w załączniku.

Po drugie - należy wyjaśnić, że osoby, które nie zadeklarowały żadnej przynależności narodowej, to w znacznej części osoby, do których, z uwagi na ich nieobecność w miejscu zamieszkania, nie udało się dotrzeć rachmistrzom spisowym i których dane zostały w związku z tym spisane nie na podstawie ankiety, ale na podstawie ewidencji

(w wypadku takich osób, siłą rzeczy, nieznaną jest odpowiedź nie tylko na pytanie o narodowość, ale także na większość pytań).

Po trzecie - w *Opinii* porównując dane ze spisu i dane zawarte w *Raporcie* pisze się o "drastycznym spadku liczby osób należących do mniejszości narodowych". W rzeczywistości ten spadek jest pozorny. W *Raporcie* wyraźnie bowiem zaznaczono, że dane dotyczące liczebności mniejszości narodowych i etnicznych są szacunkowe, zaś pełne informacje o strukturze narodowościowej będą znane dopiero po ogłoszeniu wyników spisu powszechnego. Dane, o których mowa w *Raporcie* zostały oparte na szacunkach ekspertów i organizacji mniejszości narodowych i etnicznych, a przykłady także innych krajów pokazują, że liderzy tych organizacji mają, skądinąd zrozumiałą, tendencję do kilkakrotnego nawet zawyżania liczby członków swojej mniejszości. Dane spisowe początkowo rzeczywiście zaskoczyły zarówno ekspertów, jak i samych przedstawicieli mniejszości. Kiedy się jednak okazało, że dane te nie mają żadnego wpływu na stosunek państwa do mniejszości - co było przez władze wielokrotnie podkreślane - nastąpiło uspokojenie nastrojów.

Konstatując należy z całą mocą stwierdzić, że nie znajduje potwierdzenia w faktach przedstawiona w *Opinii* teza, zgodnie z którą "tak wielkie rozbieżności mogą poważnie przeszkadzać zdolności państwa do ukierunkowania, wdrażania i monitorowania środków służących zapewnieniu pełnej i efektywnej równości osób należących do mniejszości narodowych".

Pkt 28. *Konwencja ramowa* nie zawiera definicji mniejszości narodowych i etnicznych, pozostawia zatem tę kwestię do rozstrzygnięcia przez państwo na gruncie prawa wewnętrznego (Komitet Doradczy przyznał to w pkt 16 *Opinii*). Także w *Raporcie Wyjaśniającym* wskazuje się, że oprócz subiektywnego wyboru osoby co do przynależności do mniejszości narodowej, powinny być brane pod uwagę także kryteria obiektywne. Ślązaków należy raczej postrzegać jako grupę osób identyfikujących się silnie z określonym regionem, jednakże zróżnicowaną wewnątrznie pod względem etnicznym (część odwołuje się do kultury niemieckiej, zdecydowana większość do polskiej, a tylko nieliczni odwołują się wyłącznie do tożsamości śląskiej). Podstawowym powodem tak dużej samoidentyfikacji części

mieszkańców Śląska jako należących do odrębnego narodu jest frustracja spowodowana złą sytuacją ekonomiczną w jakiej znalazł się ten region. Jednocześnie należy zauważyć, że osoby te mają, podobnie jak wszyscy pozostali obywatele RP, pełne prawo do wyrażania i realizowania swojej tożsamości, kultury, poglądów politycznych, zainteresowań i innych swobód obywatelskich zagwarantowanych przez *Konstytucję* i cały porządek prawny Rzeczypospolitej Polskiej.

Pkt 29. Katalog mniejszości narodowych i etnicznych uznawanych przez Państwo Polskie jest szeroki i obejmuje wszystkie te mniejszości, które można wyróżnić na podstawie kryteriów obiektywnych. Są to mniejszości tradycyjnie zamieszkujące terytorium Rzeczypospolitej i powszechnie uznawane przez ogół społeczeństwa. W pkt 17 *Opinii* Komitet Doradczy zauważa, że z jednej strony państwa-strony *Konwencji ramowej* posiadają pewien margines swobody w ocenie, jakie grupy powinny zostać objęte zakresem stosowania *Konwencji ramowej*, ale z drugiej słusznie stwierdza, że "ocena ta musi być dokonana zgodnie z generalnymi regułami prawa międzynarodowego i fundamentalnymi zasadami określonymi w artykule 3. W szczególności akcentuje się, że realizacja *Konwencji ramowej* nie powinna być źródłem arbitralnych lub nieusprawiedliwionych rozróżnień". Należy w związku z tym bardzo wyraźnie podkreślić, że dokonując wspomnianej oceny Rzeczpospolita brała pod uwagę zarówno przepisy *Konwencji ramowej*, jak też zasady, o których mowa w *Opinii*. Nie może być więc w tym wypadku mowy o żadnej arbitralności. Podobnie, *Konstytucja* Rzeczypospolitej Polskiej uniemożliwia uznanie za należące do mniejszości narodowych i etnicznych osób, które nie są obywatelami polskimi - nawet wówczas, gdy utożsamiają się one z tym samym narodem, co osoby należące do uznanej mniejszości. Rząd polski poinformował o tym w *Deklaracji interpretacyjnej* złożonej podczas ratyfikacji *Konwencji ramowej*.

ARTYKUŁ 4

Pkt 30. Art. 11 § 3 *Kodeksu pracy* wyraża ogólną regułę zakazu dyskryminowania w stosunkach pracy i w tym względzie, w istocie nie prowadzi się statystyk dotyczących

przestrzegania tej reguły. Statystyki takie, są natomiast prowadzone w odniesieniu do liczby spraw sądowych o odszkodowanie z tytułu zabronionych praktyk dyskryminacyjnych. Prawo do odszkodowania z tytułu naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu przewiduje art. 16 § 3d *Kodeksu pracy*. Wytoczone na podstawie tego artykułu sprawy są objęte statystyką Ministerstwa Sprawiedliwości. Ostatnio zakres danych podlegających opracowaniu statystycznemu uległ poszerzeniu w związku z obowiązującą od dnia 1 stycznia 2004 roku zmianą art. 18 § 3d *Kodeksu pracy* i obecnie obejmuje informacje na temat wszystkich przejawów i form dyskryminacji objętych tym przepisem.

Pkt 35. Szersze dane o sytuacji społeczno-ekonomicznej rodzin osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych zostaną upowszechnione w najbliższych miesiącach, natomiast do końca czerwca 2004 r. Główny Urząd Statystyczny upowszechni analizę jakości danych spisowych, która zostanie opracowana między innymi na podstawie wyników spisu kontrolnego. Wydaje się, że działania te powinny zadośćuczynić słusznym postulatom zawartym w pkt 35.

Pkt 36. Zdając sobie sprawę ze szczególnie trudnej sytuacji osób należących do romskiej mniejszości etnicznej, zamieszkujących górskie tereny województwa małopolskiego, właśnie od tej grupy Rząd rozpoczął programową pomoc dla zamieszkujących Polskę Romów.

Pkt 37. Należy podzielić pozytywną ocenę pracy asystentów edukacji romskiej, sformułowaną przez Komitet Doradczy i poinformować, że ich działalność jest obecnie, w ramach ogólnopolskiego programu na rzecz Romów, rozszerzana na inne regiony kraju.

Pkt 38. Realizacja przyjętego przez Rząd *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce* rozpoczęła się w dniu 1 stycznia 2004 r.

Pkt 39. Na realizację *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce* w budżecie państwa przeznaczono kwotę 6 mln PLN. Sam *Program*, na etapie jego konstruowania, a także kryteria, w oparciu o które oceniano zgłoszone projekty - były konsultowane z liderami społeczności romskiej.

ARTYKUŁ 5

Pkt 40. Od czasu złożenia *Raportu* Rząd RP, dostrzegając znaczenie języka dla podtrzymywania tożsamości narodowej lub etnicznej, przyjął szereg regulacji dotyczących praw językowych, m.in. w sferze oświaty (w tym w zakresie nauczania w języku i języka mniejszości). W dniu 18 marca 2002 r. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji wydał rozporządzenie, które umożliwia dokonywanie przekładu na języki mniejszości narodowych i etnicznych nazw i tekstów umieszczanych na tablicach urzędów lub instytucji użyteczności publicznej oraz w środkach komunikacji publicznej. Z możliwości jakie daje rozporządzenie jako pierwsza skorzystała mniejszość niemiecka, zamieszczając tablice w języku ojczystym w miejscowości Lasowice Wielkie w województwie opolskim. Należy też zauważyć, że w dniu 12 maja 2003 r. Polska podpisała *Europejską kartę języków regionalnych lub mniejszościowych*. Obecnie trwa przygotowanie do procesu ratyfikacyjnego, w tym dyskusje z udziałem organizacji mniejszości narodowych i etnicznych nad zakresem przepisów Karty, którymi powinna związać się Polska.

Pkt 41. Należy podzielić stanowisko Komitetu Doradczego co do potrzeby uchwalenia ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*, przypominając, o czym była już mowa w komentarzu do "Streszczenia Wyjaśniającego", że w dniu 17 marca 2004 r. Podkomisja Nadzwyczajna do rozpatrzenia komisyjnego projektu ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych w Rzeczypospolitej Polskiej zakończyła zasadnicze prace nad tekstem projektu ustawy. Zakończenie tego etapu prac znacznie przybliżyło moment przyjęcia samej ustawy.

Pkt 42. Należy zwrócić uwagę na nieporozumienie związane z poglądem, jakoby "niektóre władze" wspierały "polskie instytucje kulturalne", jednocześnie nie udzielając takiego wsparcia instytucjom mniejszości narodowych. W rzeczywistości, zgodnie z ustawą *o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej*, obowiązek dotowania podmiotowej instytucji spada na jej organizatora, a administracja rządowa z każdym rokiem odchodzi od modelu zarządzania instytucjonalnego na rzecz społecznej aktywności podmiotów niepublicznych. Zdecydowana większość instytucji kultury prowadzona jest przez samorząd i służą one zarówno osobom należącym do większości polskiej, jak też osobom należącym do mniejszości narodowych i etnicznych. Zdarza się też, że samorząd prowadzi instytucje kultury, służące przede wszystkim mniejszościom. Przykładowo gmina Puńsk prowadzi Dom Kultury Litewskiej.

Pkt 43. Rozumiejąc potrzebę tworzenia instytucji podtrzymujących tożsamość mniejszości narodowych i etnicznych, w ostatnim czasie Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji zgłaszał do projektów budżetu państwa propozycje utworzenia rezerwy celowej, która mogłaby zostać przeznaczona m.in. na budowę i wyposażenie centrów kultury mniejszości narodowych i etnicznych. Niestety, z powodu konieczności ograniczenia wydatków budżetowych wspomniana rezerwa nie znalazła się do tej pory w budżecie. Ponadto w projekcie ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* zawarto przepisy umożliwiające przekazywanie środków m.in. na: działalność instytucji kulturalnych, świetlic oraz bibliotek mniejszości narodowych i etnicznych.

Pkt 44. Renowacja i utrzymanie cmentarzy należy do obowiązków właścicieli. Tym niemniej należy podzielić troskę wyrażoną przez Komitet Doradczy o los tych cmentarzy i świątyń, które znajdują się na terenach, gdzie na skutek tragicznych wydarzeń związanych z II Wojną Światową, albo z okresem tuż powojennym, nie ma już wiernych zdolnych opiekować się cmentarzami i świątyniami, albo wiernych takich jest zbyt mało. Konieczne jest w tym kontekście przekazanie wyjaśnień na temat działającego w Polsce Funduszu Kościelnego. Ze środków tego Funduszu

państwo polskie dofinansowuje remonty świątyń wpisanych na listę zabytków. Dzięki wsparciu z Funduszu możliwe było wyremontowanie wielu świątyń, których wiernymi są osoby należące do mniejszości narodowych i etnicznych. Remonty świątyń i cmentarzy są także dofinansowywane ze środków samorządowych, m.in. z tych środków zostało ogrodzonych wiele cmentarzy polemkowskich. W procesie porządkowania zapomnianych cmentarzy mniejszości narodowych i etnicznych władze samorządowe współpracują z instytucjami centralnymi, przedstawicielami kościołów, parków narodowych oraz przedstawicielami mniejszości. Administracja jest świadoma znaczenia cmentarza karaimskiego w Warszawie dla tej społeczności. Dlatego wspólnie z władzami samorządowymi Warszawy podjęte zostały działania mające na celu znalezienie odpowiedniego sposobu pozyskania środków, które mogłyby zostać przekazane na uporządkowanie cmentarza.

Niestety, na skutek braku w okresie komunistycznym dbałości o opuszczone świątynie i cmentarze, obecnie potrzeby są dużo większe niż możliwości państwa. W ratowaniu dziedzictwa mniejszości narodowych i etnicznych ważne jest więc współdziałanie wielu podmiotów.

Pkt 45. Należy zgodzić się z oceną tragicznych skutków akcji "Wisła" dokonaną przez Komitet Doradczy i poinformować, że w 1990 r. Senat Rzeczypospolitej Polskiej przyjął uchwałę potępiającą akcję "Wisła".

Pkt 46. i 47. Odnosząc się do sprawy zwrotu własności przejętej przez Państwo w ramach akcji „Wisła” należy poinformować, że obecnie trwają prace nad projektem ustawy *o rekompensatach z tytułu przejęcia przez Państwo nieruchomości i niektórych ruchomości*. Do czasu uchwalenia tej ustawy uchylenie lub zmiana decyzji, na podstawie których przejmowano majątki przesiedlanych osób, może nastąpić wyłącznie w sytuacji, gdy decyzje takie wydane były niezgodnie z ówczesnym prawem. Postępowania mające na celu sprawdzenie prawidłowości wydanych decyzji prowadzone są na wniosek zainteresowanych. W przypadku stwierdzenia, że dana decyzja wydana była z naruszeniem ówczesnie obowiązującego prawa następuje jej

unieważnienie, a w konsekwencji zwrot przejętego mienia lub przyznanie odszkodowania.

Znalezienie właściwego rozwiązania problemu zadośćuczynienia krzywdom doznany przez więźniów obozu pracy w Jaworznie ofiarom akcji "Wisła" stanowi obecnie przedmiot prac administracji rządowej - w tej sprawie przeprowadzono szereg narad i konsultacji. W dniu 30 marca 2003 r. sprawa rekompensat dla byłych więźniów obozu pracy w Jaworznie ofiar akcji "Wisła" omawiana była na posiedzeniu Rządu. Ostateczne rozwiązanie nie zostało jednak jeszcze przyjęte.

Odnosząc się do kwestii ścigania przestępstw popełnionych przez władze komunistyczne wobec obywateli polskich narodowości ukraińskiej osadzonych w Centralnym Obozie Pracy w Jaworznie należy stwierdzić, że kwestie te wyjaśniane są w toku postępowań prowadzonych przez Instytut Pamięci Narodowej.

ARTYKUŁ 6

Pkt 48. Podzielając pogląd o szkodliwości głoszenia tezy o jednolitości narodowej kraju należy jednak sprzeciwić się zaprezentowanemu w *Opinii* pogładowi, że "władze ciągle upierają się przy jednolitości polskiej ludności". Teza taka jest nieprawdziwa, krzywdząca dla władz polskich i nie poparta żadnymi dowodami. Zaprzeczeniem jej jest chociażby prawodawstwo polskie, w którym tak duże znaczenie przywiązuje się do ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych. Wbrew obawom także publiczna dyskusja wokół wyników spisu powszechnego przyczyniła się do zainteresowania mniejszościami narodowymi i etnicznymi oraz ochroną ich praw.

Pkt 49 i 50. Zgadzając się, że sytuacja wielu osób należących do romskiej mniejszości etnicznej jest szczególnie trudna - zwłaszcza w takich dziedzinach jak: warunki bytowe, ochrona zdrowia, czy zatrudnienie - należy jednak wyrazić wątpliwość, czy rzeczywiście sytuacja ta wynika ze stosowania wobec nich praktyk dyskryminacyjnych. Rozbudowane przepisy prawne, które zakazują stosowania tego typu praktyk, aktywność instytucji odpowiedzialnych za ich monitorowanie (w tym w szczególności Rzecznika Praw Obywatelskich) i jednocześnie znikoma liczba

ujawnionych przypadków praktyk dyskryminacyjnych - dowodzą, że rzeczywistych przyczyn złej sytuacji Romów należy szukać gdzie indziej. Trzeba także przypomnieć o działaniach podjętych w celu poprawy tej sytuacji, którym ma służyć *Program na rzecz społeczności romskiej w Polsce*.

W tym kontekście nie można zgodzić się z przedstawionym w *Opinii* poglądem o istnieniu w Polsce "uporczywej dyskryminacji" Romów.

Odnosząc się do kwestii dyskryminacji w sferze zatrudnienia należy zauważyć, że zmiana ustawy o zatrudnianiu i przeciwdziałaniu bezrobociu z 2002 r. wprowadziła zakaz dyskryminacji ze względu na narodowość czy pochodzenie etniczne, odnoszący się do: pośrednictwa pracy (prowadzonego także przez prywatne agencje zatrudnienia i agencje doradztwa zawodowego), informacji o wolnych miejscach zatrudnienia lub przygotowania zawodowego, szkoleń bezrobotnych i poradnictwa zawodowego. Przepisy ustawy przewidują także sankcje karne w stosunku do pracodawcy, który odmówi zatrudnienia kandydata ze względu na narodowość lub pochodzenie etniczne lub w stosunku do agencji zatrudnienia, która nie przestrzega zakazu dyskryminacji. Z kolei zgodnie z rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 lutego 2000 r. istnieje obowiązek przyjęcia przez powiatowy urząd pracy każdego zgłoszenia pracodawcy o wolnym miejscu zatrudnienia i miejscu przygotowania zawodowego pod warunkiem, że nie zawiera ono wymagań dyskryminujących kandydatów ze względu m.in. na narodowość.

Obowiązujący od stycznia 2004 r. znowelizowany *Kodeks pracy* zawiera przepis zabraniający jakiegokolwiek bezpośredniej lub pośredniej dyskryminacji w zatrudnieniu, m.in. ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne. Ponadto, wprowadzono do *Kodeksu* zapis, że pracownicy, m.in. bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne, powinni być równo traktowani w zakresie nawiązania i rozwiązania stosunku pracy, warunków zatrudnienia, awansowania oraz dostępu do szkolenia w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych.

Zgadając się z przedstawioną w opinii krytyką "klas romskich" należy stwierdzić, że wyrażony w *Opinii* pogląd, że klasy te są "wprowadzane" - mija się z prawdą. Wręcz przeciwnie – ich liczba systematycznie spada, choć proces likwidacji „klas romskich” jeszcze nie został zakończony. Wprowadzany na początku lat 90-tych eksperyment,

którego celem było uzupełnienie edukacji przedszkolnej i wyrównanie innych stwierdzonych braków, np. w zakresie znajomości języka polskiego - jest obecnie zastępowany nowym systemem - dodatkowym wsparciem dla dzieci romskich w klasach zintegrowanych.

Pkt 51. Należy poinformować, że działania zmierzające do zmiany postaw ksenofobicznych zostały wpisane do *Krajowego programu przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji*, przygotowywanego w ramach realizacji postanowień konferencji ONZ w Durbanie. Już obecnie w systemie edukacyjnym duży nacisk położono na promowanie dialogu międzykulturowego. W polskim systemie oświaty zarówno treści nauczania, jak i podejmowane działania dydaktyczno-wychowawcze nakierowane są na kształtowanie postaw otwartości, dialogu i poszanowania odmienności kulturowych. Służy temu zarówno możliwość opracowania przez szkołę własnych programów nauczania i odpowiadającego potrzebom środowiska programu wychowawczego, jak i finansowanie przez resort edukacji publikacji metodycznych oraz kursów doskonalenia nauczycieli z zakresu omawianej tematyki.

Pkt 53. Zespół negocjacyjny do spraw pomników i tablic niemieckich, o którym mowa w *Opinii*, przez cały 2003 r. prowadził rozmowy w gminach województwa opolskiego oraz odbył wizje lokalne kilkudziesięciu pomników i tablic upamiętniających żołnierzy niemieckich. Celem działań Zespołu było poszukiwanie rozwiązań mających dostosować pomniki niemieckie do obowiązujących przepisów prawa, w drodze wspólnego dialogu, prowadzonego ze wszystkimi zainteresowanymi stronami. Każdorazowo w rozmowach uczestniczyli: przedstawiciele wojewody, samorządu terytorialnego, społeczności lokalnej, przewodniczący i członkowie lokalnych kół organizacji mniejszości niemieckiej, księża miejscowych parafii i sołtysi wsi. Gminy, w których nie zrealizowano zaleceń, zostały ponownie odwiedzone w grudniu 2003 r. Zdecydowana większość zaleceń została w pełni zrealizowana. Z Raportu podsumowującego działania Zespołu, zaakceptowanego w

dniu 7 kwietnia 2004 r. przez wojewodę opolskiego wynika, że realizacji zaleceń nie rozpoczęto tylko w jednym wypadku.

Pkt 54. Zawarta w tym punkcie informacja o nowelizacji *Kodeksu karnego* wymaga doprecyzowania. Rozszerzenie obecnie obowiązującego przepisu art. 256 *Kodeksu karnego* przewidują trzy różne inicjatywy legislacyjne: projekt poselski, obywatelski i prezydencki. W omawianym zakresie wszystkie proponują podobne rozwiązanie, polegające na wprowadzeniu przepisu penalizującego czyny polegające na sporządzaniu, gromadzeniu, przechowywaniu, przewożeniu, nabywaniu i zbywaniu - w celu rozpowszechniania - materiałów nawołujących do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych lub ze względu na bezwyznaniowość. Projekt prezydencki, poza wprowadzeniem karalności określonych czynności przygotowawczych umożliwia także orzekanie przypadku materiałów oraz przedmiotów służących do ich wytwarzania lub rozpowszechniania, chociażby nie stanowiły one własności sprawcy. Projekty te zostały wniesione do Sejmu i skierowane, po pierwszym czytaniu, do Komisji Nadzwyczajnej ds. zmian w kodyfikacjach karnych.

W celu zwiększenia skuteczność egzekwowania prawa dotyczącego zakazu publikowania i rozpowszechniania materiałów o treści rasistowskiej i antysemickiej w maju bieżącego roku zorganizowane zostanie szkolenie prokuratorów poświęcone tej problematyce.

Pkt 55, 56, 57. Nie można zgodzić się z sugestią, że przestępstwa określone w art. 118, 256 i 257 *Kodeksu karnego* - z założenia, czy też zgodnie z pewną tendencją – są traktowane jako wykazujące nieznaczną szkodliwość społeczną. Należy też wskazać, że okoliczności popełnienia konkretnego czynu wskazujące na znikomy stopień szkodliwości społecznej są określane na podstawie kryteriów wynikających z ustawy (art. 115 §2 *Kodeksu karnego*), a każdy przypadek stwierdzenia znikomego stopnia społecznej szkodliwości czynu, jako okoliczności wyłączającej ściganie sprawcy, jest oceniany z najwyższą ostrożnością.

ARTYKUŁ 8

Pkt 58. W związku ze stanowiskiem wyrażonym w tym punkcie należy przywołać komentarz do pkt 28 i 29.

ARTYKUŁ 9

Pkt 61, 62. Odnosząc się do pkt 61 i 62 *Opinii* należy zapewnić, że władze polskie są świadome "pozytywnych obowiązków nałożonych na państwo", wynikających z art. 9 ust. 3 *Konwencji ramowej*. W związku ze zgłoszonymi w tych punktach uwagami należy poinformować o korespondencji w sprawie przyznania częstotliwości, prowadzonej pomiędzy Towarzystwem Społeczno-Kulturalnym Niemców na Śląsku Opolskim, a Krajową Radą Radiofonii i Telewizji. Początkowo Towarzystwo zwróciło się o przydzielenie częstotliwości, która umożliwiałaby nadawanie programu na całe województwo opolskie, z wykorzystaniem jednego nadajnika dużej mocy. W związku z brakiem wolnej częstotliwości, która umożliwiałaby uruchomienie tak dużego nadajnika Towarzystwo przedstawiło nową propozycję, polegającą na umożliwieniu emisji programu z kilku nadajników małej mocy, obejmujących zasięgiem powiaty województwa opolskiego zamieszkałe przez mniejszość niemiecką. Obecnie trwają uzgodnienia parametrów technicznych. Należy podkreślić, że problemy związane z przydzieleniem częstotliwości wynikają wyłącznie z przyczyn technicznych. Należy też dodać, że Zespół do Spraw Mniejszości Narodowych z zainteresowaniem i życzliwością odniósł się do postulatu mniejszości niemieckiej i stanowisko takie zostało przekazane Krajowej Radzie Radiofonii i Telewizji.

Pkt 63. Należy poinformować, że o uznanie za nadawcę społecznego mogą wystąpić do Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji: stowarzyszenie, fundacja oraz kościół lub związek wyznaniowy. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji przyjmuje zachętę

Komitetu Doradczego do większej aktywności w kontaktach z organizacjami mniejszości. Przyjmuje również wniosek związany z "projektowaniem proaktywnej polityki w sferze dostępu do mediów dla osób należących do mniejszości narodowych". Należy zauważyć, że postulat ten jest już realizowany przez tworzenie audycji dla mniejszości w programach publicznej radiofonii i telewizji, a także przez udział przedstawicieli mniejszości w radach programowych publicznej radiofonii i telewizji. W wyniku przeprowadzonych w ostatnim czasie wyborów do tych rad zasiadło w nich 9 osób desygnowanych przez organizacje mniejszości narodowych i etnicznych.

Należy także poinformować, że wielkość kwot przeznaczanych na tworzenie audycji dla mniejszości narodowych i etnicznych jest określana przy podziale wpływów z abonamentu pomiędzy spółki regionalnej radiofonii publicznej. W 2003 r. najwięcej środków z tego tytułu otrzymały: Radio Białystok (416 tys. PLN), Radio Opole (143 tys. PLN), Radio Koszalin (83 tys. PLN) i Radio Olsztyn (79 tys. PLN).

Pkt 64. Zgadzając się z konkluzjami Komitetu Doradczego zgłoszonymi w tym punkcie należy poinformować, że: TVP3 Regionalna - realizując misję telewizji publicznej - produkuje i nadaje programy dla mniejszości narodowych i etnicznych. Programy te są nadawane zarówno w paśmie wspólnym, odbieranym na terenie całego kraju, jak i w pasmach regionalnych, odbieranych na terenach poszczególnych województw. Niestety, obecnie TVP3 obejmuje swoim zasięgiem tylko ok. 55% kraju i ok. 75% ludności. Widzowie znajdujący się poza zasięgiem TVP3 mają utrudniony odbiór programów (w tym i programów mniejszościowych), choć czasami jest on możliwy przy użyciu innych kanałów dostępu niż nadawanie naziemne. Przedstawiciele mniejszości oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym wskazywali, że ukraiński program "Telenowyny" (pasmo wspólne) nie jest odbierany w części województw warmińsko-mazurskiego i podkarpackiego, a program kaszubski "Rodno ziemia" (pasmo TVP3 Gdańsk) nie jest odbierany w zachodniej części województwa pomorskiego. W związku z tym TVP3 podjęła aktywne działania na rzecz zwiększenia swojego zasięgu. W województwie podkarpackim konieczne są też uzgodnienia z sąsiednimi państwami. W roku 2003 uruchomiono na terenach

zamieszkiwanych przez mniejszości: 7 nadajników w województwie zachodniopomorskim oraz 1 nadajnik w województwie podkarpackim. W ostatnim czasie TVP3 otrzymała też zgodę na uruchomienie 2 nadajników cyfrowych w województwach podkarpackim i śląskim. Ponadto w dniu 9 stycznia 2004 r. emisję TVP3 rozpoczęła platforma cyfrowa Cyfra +, co umożliwi dostęp do programów nadawanych w paśmie wspólnym drogą satelitarną. W niedługim czasie przewiduje się również uruchomienie trzech nadajników małej mocy w województwach zachodniopomorskim i warmińsko-mazurskim.

Pkt 65. Koncepcja wymienionego w tym punkcie programu „Etniczne Klimaty” oparta jest na dwóch podstawowych założeniach: po pierwsze, program ten pokazuje, w jaki sposób mniejszości narodowe i etniczne realizują prawo do zachowania swojej tożsamości, po drugie - musi być niezależny. Audycja realizowana jest przez profesjonalnych dziennikarzy, dobrze przygotowanych do wykonywania zawodu. Są wśród nich przedstawiciele mniejszości: białoruskiej, ukraińskiej, słowackiej, romskiej i niemieckiej. Grono to stale się rozszerza, a twórcy audycji dokładają wszelkich starań, aby zachować niezależność i obiektywizm.

Ważne sprawy dotyczące udziału mniejszości w mediach konsultowane są z Radą Mediów Elektronicznych Mniejszości Narodowych i Etnicznych, niezależnym ciałem skupiającym przedstawicieli poszczególnych mniejszości. Rada jest stałym partnerem TVP3, Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji oraz Zespołu do Spraw Mniejszości Narodowych.

W ostatnich latach szkolenia dla przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce prowadziła Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji. Szkolenia te odbywały się w 3 cyklach: dla dziennikarzy radiowych, dziennikarzy telewizyjnych oraz liderów organizacji mniejszości narodowych i etnicznych, którzy w codziennej pracy mają kontakt z mediami. W marcu 2004 r. w Akademii Telewizyjnej, działającej przy TVP, została przeprowadzona pierwsza edycja szkolenia dla przedstawicieli mniejszości. Druga edycja planowana jest jesienią 2004 r.

ARTYKUŁ 10

Pkt 66, 67 i 68. Zgadając się ze wszystkimi zawartymi w tych punktach konkluzjami należy stwierdzić, że spełnienie postulatów Komitetu Doradczego dotyczących realizacji art. 10 ust. 2 *Konwencji ramowej* będzie możliwe po przyjęciu ustawy o *mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*. Obecnie projekt tej ustawy jest konsultowany z organizacjami mniejszości narodowych i etnicznych. Należy też zauważyć, że w przypadku przyjęcia ustawy w obecnie proponowanej wersji w 79 gminach możliwe będzie wprowadzenie języka pomocniczego, co w praktyce oznacza, że w gminach tych możliwe będzie wprowadzenie języka mniejszości w stosunkach pomiędzy osobami należącymi do mniejszości, a organami administracji. W ten sposób spełniony zostanie postulat zgłoszony w ostatnim zdaniu pkt 67, dotyczący określenia, w konsultacji z przedstawicielami mniejszości narodowych i etnicznych, regionów, w których możliwe byłoby używanie języków mniejszości w kontaktach z organami administracji.

Jednocześnie należy przypomnieć, iż w dniu 12 maja 2003 r. Polska podpisała *Europejską kartę języków regionalnych lub mniejszościowych*, a obecnie trwa przygotowanie do procesu ratyfikacyjnego, w tym dyskusje z udziałem organizacji mniejszości narodowych i etnicznych nad zakresem przepisów *Karty*, którymi powinna związać się Polska.

Pkt 69. Należy wyjaśnić, że określenie „język obcy” rozumiane jest w rozporządzeniu jako „język inny niż język urzędowy”, natomiast w treści rozporządzenia wyraźnie podkreślono szczególną rolę języków mniejszości, wyróżniając je w stosunku do innych języków. Była to też jedyna – w sytuacji braku ustawy o *mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* – możliwość wprowadzenia napisów w językach mniejszości w urzędach. W powszechnym odczuciu mniejszości rozporządzenie zostało potraktowane jako wyłom w dotychczasowym prawodawstwie polskim, które nie zezwalało na obecność języków mniejszości w urzędach. W rozmowach z władzami przedstawiciele mniejszości nie podzielali wątpliwości

zgłoszonych przez Komitet Doradczy, ale raczej wyrażali zadowolenie, że rząd uczynił właściwy, choć ich zdaniem niewystarczający, krok w kierunku rozszerzenia praw językowych. Zgadzając się natomiast, że istnieje potrzeba szerszej informacji na temat możliwości, które stwarza rozporządzenie, należy zakomunikować, że w ostatnim czasie informacje takie były kilkakrotnie przekazywane na poświęconych tej problematyce konferencjach oraz podczas prowadzonych z przedstawicielami mniejszości konsultacji w sprawie sposobów wprowadzenia w życie przepisów rozporządzenia.

ARTYKUŁ 11

Pkt 70. Potwierdzając właściwą interpretację ustawy *o języku polskim*, a w szczególności jego art. 2, należy ponownie wyjaśnić, że języki mniejszości nie są traktowane tak samo jak języki obce (patrz związany z tym komentarz do art. 10 powyżej).

Pkt 71 i 72. Możliwość używania nazw, o których mowa w art. 11 ust. 3 *Konwencji ramowej*, przewiduje projekt ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*. Należy też zauważyć, że w przypadku przyjęcia ustawy w obecnie proponowanej wersji, używanie nazw w języku białoruskim możliwe będzie w 18 gminach województwa podlaskiego. W projekcie ustawy przewidziano, że koszty związane z wymianą tablic zawierających nazwy miejscowości lub obiektów fizjograficznych ponosi budżet państwa. Pozwoli to rozwiązać problem, o którym mowa w pkt 72 *Opinii*.

ARTYKUŁ 12

Pkt 73. W środowisku szkolnym stale wzrasta świadomość potrzeby przekazywania wiadomości o tradycjach i kulturze mniejszości narodowych i etnicznych zamieszkujących Polskę, czego dowodem są pojawiające się programy zawierające omawiane treści (przeznaczone w szczególności do realizacji w ramach ścieżki

edukacyjnej „edukacja regionalna - dziedzictwo kulturowe w regionie”) oraz materiały dydaktyczne dla nauczycieli. Z myślą o dalszym upowszechnianiu wiedzy o mniejszościach narodowych i etnicznych resort edukacji, wspólnie z Telewizją Edukacyjną, przygotował cykl filmowy ukazujący historię, tradycje, kulturę oraz współczesne problemy poszczególnych mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce. Ponadto corocznie z budżetu resortu edukacji przekazywane są dotacje na zadania służące zachowaniu i rozwojowi kultury mniejszości narodowej i etnicznych oraz upowszechnianiu jej w społeczeństwie polskim (takie, jak: szkolne konkursy recytatorskie, muzyczne i teatralne, festiwale i przeglądy działalności artystycznej dzieci i młodzieży, warsztaty etnograficzne, seminaria i konferencje dla nauczycieli poświęcone kulturze mniejszości narodowych i etnicznych oraz wydawanie pomocy dydaktycznych i publikacji metodycznych). Działania te powinny przyczynić się do tego, by zgodnie z przedstawionym w tym punkcie postulatem, Polska przestała być postrzegana jako kraj jednolity etnicznie i językowo.

Pkt 74. Należy zauważyć, iż język kaszubski jest w Polsce uznawany za język regionalny. Wprowadzenie nauczania tego języka do szkół publicznych łączyło się ze wzrastającą świadomością odrębności językowej posługujących się nim obywateli polskich. Początkowe trudności z opracowaniem programów i podręczników do nauki języka kaszubskiego wynikały z problemów, na jakie natrafiała kodyfikacja tego języka oraz z braku odpowiednio przygotowanych nauczycieli. Obecnie trwają nie tylko systematyczne prace nad tworzeniem programów i podręczników do nauki języka kaszubskiego dla kolejnych etapów nauczania szkolnego, lecz również kursy doskonalenia zawodowego dla nauczycieli prowadzących lekcje tego języka. Liczba dzieci uczących się języka kaszubskiego wzrasta dużo szybciej niż dzieci uczących się jakiegokolwiek języka mniejszości. Nauka tego języka w szkołach publicznych rozpoczęła się w roku szkolnym 1992/93. W roku szkolnym 1997/98 w szkołach podstawowych uczyło się go 173 uczniów, w 1999/2000 - 980, a w 2002/2003 już 3482. Dynamika nauczania języka kaszubskiego wydaje się więc poddawać w wątpliwość tezę o gorszej sytuacji szkolnictwa w tych językach, które nie są wspierane dzięki zapisom w umowach dwustronnych.

Pkt 75. Podzielając troskę Komitetu Doradczego o edukację Romów, nie można zgodzić się z tezą, że "mniejszość romska nie ma zagwarantowanych równych warunków edukacyjnych". Wręcz przeciwnie, zdając sobie sprawę ze szczególnej sytuacji tej mniejszości, władze państwowe uważają, że w celu wyrównania szans uczniom romskim należy stworzyć lepsze - w porównaniu z uczniami, którzy nie napotykają na takie trudności - warunki do edukacji. Działania zmierzające do stworzenia takich warunków podejmowane są w ramach programów rządowych - do końca ubiegłego roku - programu pilotażowego, a obecnie - rządowego *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce*.

Pkt 76 i 77. Generalnie zgadzając się co do oceny tzw. "klas romskich" należy przypomnieć, że jest to eksperyment, od którego się zdecydowanie odchodzi. „Klas romskich” jest kilkanaście i ich liczba systematycznie spada, a nowe klasy nie są powoływane. Biorąc pod uwagę, że klasy takie występują wyłącznie w szkołach podstawowych (sześciolletnich) oraz, że dobro uczących się w nich dzieci uniemożliwia wprowadzanie gwałtownych zmian, należy wyrazić nadzieję, że w ciągu najbliższych kilku lat klasy takie zaprzestaną działalności. Jak słusznie zwrócono uwagę klasy takie zastępowane są nowym modelem, wprowadzanym w ramach programów rządowych. Należy także potwierdzić, że jednym z zadań, wprowadzanego od 1 stycznia 2004 r. programu ogólnopolskiego, jest integracja uczniów romskich.

W pełni zgadzając się z ostatnim zdaniem pkt 77, w którym Komitet Doradczy zwraca uwagę na potrzebę nauczania języka i kultury romskiej należy poinformować, że możliwość taka istnieje na mocy obowiązujących przepisów prawa oświatowego. Obowiązujący w Polsce system zakłada jednak dobrowolność w korzystaniu z tej możliwości, co jest zgodne z obowiązującymi w Europie standardami oraz art. 3 *Konwencji ramowej*. W konsekwencji więc, mimo zachęty ze strony administracji, rodzice uczniów romskich nie wyrażają zainteresowania taką formą podtrzymywania tożsamości językowej i kulturowej swoich dzieci. Należy mieć nadzieję, że sytuacja ta będzie się zmieniać, w miarę zwiększania się liczby młodych Romów z wyższym wykształceniem i przygotowaniem pedagogicznym.

ARTYKUŁ 14

Pkt 80. Wprowadzenie „kryterium siedmiu uczniów” określa sytuację, w której zorganizowanie nauki języka mniejszości narodowej lub etnicznej staje się obowiązkiem szkoły. Występujący w Polsce niż demograficzny powoduje, że w wielu szkołach liczba uczniów należących do mniejszości w poszczególnych klasach spada poniżej tego kryterium. Założeniem polityki oświatowej jest ochrona i zachowanie tych szkół – w tym celu w algorytmie naliczania części oświatowej subwencji ogólnej wprowadzony został nowy współczynnik, pozwalający zwiększyć o 50% subwencję przekazywaną na prowadzenie małych szkół dla mniejszości narodowych i etnicznych. Należy zwrócić uwagę, że wyrażony w pkt 80 pogląd, że "samorząd ma decydującą rolę w odniesieniu do zamknięcia klas" nie jest do końca ścisły. W rzeczywistości bowiem likwidacja szkoły nie jest możliwa bez pozytywnego zaopiniowania uchwały jednostki samorządu terytorialnego w tej sprawie przez kuratora oświaty, który jest organem administracji rządowej. W praktyce kuratorzy wydają w takich przypadkach decyzje negatywne.

Pkt 81 i 82. Zgadzając się, co do znaczenia dla mniejszości litewskiej szkolnictwa w języku litewskim - z jednej strony i trudności finansowych, w jakich się ono znajduje - z drugiej - należy jednak uspokoić, że dzięki aktywności liderów tej mniejszości oraz życzliwości władz oświatowych - udało się stworzyć mechanizm, który pozwala na finansowanie potrzeb tego szkolnictwa. Mechanizm ten przewiduje zwiększenie środków o 20, lub 50 %, a w przypadku, gdyby i te kwoty były niewystarczające przewiduje możliwość przekazania dodatkowych środków finansowych z 1 % rezerwy części oświatowej subwencji ogólnej (przykładowo, z rezerwy tej gminy Puńsk i Sejny otrzymały w 2003 r. - 1,188 mln PLN). Należy zauważyć, że mechanizm ten został wpisany do *Strategii rozwoju oświaty mniejszości litewskiej w Polsce*, dokumentu przygotowanego wspólnie przez administrację rządową, samorządową i organizacje mniejszości litewskiej. Jak do tej pory dokument taki został opracowany wyłącznie dla mniejszości litewskiej - co dobrze świadczy o jej aktywności - a obecnie analogiczny dokument opracowywany jest dla mniejszości niemieckiej.

Pkt 84. Należy raz jeszcze powtórzyć, że największą przeszkodą w nauczaniu języka romskiego jest brak zainteresowania tą formą podtrzymywania tożsamości etnicznej ze strony rodziców dzieci romskich. Trzeba także wyjaśnić, że taka postawa rodziców nie wynika z braku przywiązania do tradycji romskich, ale wręcz przeciwnie - wiąże się z tym, że według tych tradycji miejscem, w którym nauczana jest kultura romska - jest rodzina, a nie szkoła. Niezależnie od tego - kontynuowane będą działania mające na celu przekonanie społeczności romskiej do tej formy podtrzymywania tożsamości etnicznej oraz stworzenie lepszych warunków dla wprowadzenia do szkół języka romskiego.

ARTYKUŁ 15

Pkt 89. Zawarte w tekście stwierdzenie, że przedstawiciele mniejszości są zapraszani na posiedzenia Zespołu "od czasu do czasu" nie jest do końca prawdziwe. W rzeczywistości bowiem przedstawiciele mniejszości uczestniczą we wszystkich posiedzeniach Zespołu, choć nie zawsze są to te same osoby. To, jacy przedstawiciele mniejszości są zapraszani na posiedzenie - zależy od jego tematu. Na niektóre posiedzenia zapraszani są przedstawiciele wszystkich mniejszości, na inne - poświęcone konkretnej mniejszości - przedstawiciele tylko jednej mniejszości. Należy również zauważyć, że w praktyce przedstawiciele mniejszości są traktowani jak członkowie Zespołu. Zdarza się, że to właśnie oni są pomysłodawcami tematów, które są następnie omawiane w trakcie posiedzenia. Posiedzenia Zespołu – są więc w istocie forum dyskusyjnym, na którym przedstawiciele mniejszości narodowych i etnicznych oraz przedstawiciele administracji rządowej wypracowują opinie i stanowiska w sprawach istotnych z punktu widzenia mniejszości.

Niezależnie od tego, co zostało powiedziane powyżej, należy zgodzić się z zaleceniami Komitetu Doradczego dotyczącymi pożądanego kierunku ewolucji Zespołu. Słusznie też zwrócono uwagę na rozwiązanie zaproponowane w projekcie ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*.

Doświadczenia zebrane w toku dotychczasowych prac Zespołu wskazują, że takie rozwiązania są jak najbardziej właściwe.

Pkt 90. Obecnie wdrażany *Program na rzecz społeczności romskiej w Polsce* był na etapie opracowywania i wyznaczania kryteriów oceny nadsyłanych wniosków konsultowany ze społecznością romską. Sprawom tym poświęcono wszystkie dotychczasowe posiedzenia Podzespołu do Spraw Romskich. Należy wspomnieć, iż konsultacja realizacji *Programu* prowadzona jest na bieżąco. Służyć jej ma również planowane na kwiecień 2004 r. kolejne posiedzenie Podzespołu.

ARTYKUŁ 18

Pkt 93. Należy w pełni zgodzić się z konkluzjami zawartymi w tym punkcie.

Pkt 94. Należy zauważyć, iż obowiązujące w Rzeczypospolitej Polskiej regulacje wewnętrzne nie różnicują mniejszości w zależności od tego, czy ich prawa zostały (czy też nie) przewidziane traktatami dwustronnymi.

Odnosząc się do rzekomo niewystarczającego poziomu konsultacji z mniejszości narodowymi w procesie negocjacji dwustronnych, nie należy zapominać o specyfice i celu negocjacji z punktu widzenia państwa je inicjującego. Państwo nie potrzebuje podejmować negocjacji dwustronnych w celu przyznania pewnych praw własnym obywatelom. Jeżeli prawa takie chce przyznać - robi to przyjmując akt prawa wewnętrznego i to wówczas, co oczywiste, konsultacje takie są niezbędne. Konkludując należy stwierdzić, że konieczność konsultowania dokumentów dwustronnych z przedstawicielami mniejszości wydaje się dyskusyjna.

IV. GŁÓWNE WNIOSKI I KOMENTARZE

KOMITETU DORADCZEGO

Dotyczące artykułu 3.

Pkt 97. Należy przypomnieć komentarz do pkt 29, w którym stwierdzono, że katalog mniejszości narodowych i etnicznych uznawanych przez Państwo Polskie jest szeroki i obejmuje wszystkie te mniejszości, które można wyróżnić na podstawie kryteriów obiektywnych. Są to mniejszości tradycyjnie zamieszkujące terytorium Rzeczypospolitej i powszechnie uznawane przez ogół społeczeństwa. W pkt 17 *Opinii* Komitet Doradczy zauważa, że z jednej strony państwa-strony *Konwencji ramowej* posiadają pewien margines swobody w ocenie, jakie grupy powinny zostać objęte zakresem stosowania *Konwencji ramowej*, ale z drugiej słusznie stwierdza, że "ocena ta musi być dokonana zgodnie z generalnymi regułami prawa międzynarodowego i fundamentalnymi zasadami określonymi w artykule 3. W szczególności akcentuje się, że realizacja *Konwencji Ramowej* nie powinna być źródłem arbitralnych lub nieusprawiedliwionych rozróżnień". Należy w związku z tym bardzo wyraźnie podkreślić, że dokonując wspomnianej oceny Rzeczpospolita brała pod uwagę zarówno przepisy *Konwencji ramowej*, jak też zasady, o których mowa w *Opinii*. Nie może być więc w tym wypadku mowy o żadnej arbitralności. Podobnie, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* uniemożliwia uznanie za należące do mniejszości narodowych i etnicznych osób, które nie są obywatelami polskimi - nawet wówczas, gdy utożsamiają się one z tym samym narodem, co osoby należące do uznanej mniejszości. Rząd polski poinformował o tym w *Deklaracji interpretacyjnej* złożonej podczas ratyfikacji *Konwencji ramowej*.

Pkt 98. Należy przypomnieć komentarz do pkt 24, w którym stwierdzono, że Komitet Doradczy uznał potrzebę zebrania danych dotyczących narodowości i języka

używanego w domu, zgłosił jednak zastrzeżenia, czy pytania dotyczące tych kwestii powinny być obowiązkowe. Należy w związku z tym zgłosić następujące wątpliwości. Po pierwsze - brak obligatoryjności odpowiedzi na te pytania w sposób zasadniczy mógłby wpłynąć na jakość zebranych danych.

Po drugie - wątpliwość budzi, czy prawo do tego, aby nie być traktowanym jako osoba należąca do mniejszości można rozciągnąć również na przepisy o spisie ludności. Zarówno w *Konwencji ramowej*, jak i w *Raporcie Wyjaśniającym* mowa jest o **traktowaniu** osoby jako należącej, bądź nie należącej, do mniejszości. Tymczasem w trakcie spisu wyłącznie **pytano** o narodowość, a odpowiedź na to pytanie, już choćby z uwagi na tajemnicę spisową, nie mogła mieć żadnego wpływu na sposób **traktowania** pytanej osoby.

Po trzecie - pytano o **narodowość** i język używany w domu, a nie przynależność do mniejszości.

Po czwarte - należy wyraźnie podkreślić, że pytana osoba **sama** decydowała o tym czy chce się zadeklarować jako osoba narodowości polskiej, czy też podać inną narodowość. Dysponowała więc **swobodą wyboru**, o której mowa w *Raporcie Wyjaśniającym*.

Po piąte - rodzaj odpowiedzi udzielonych na pytania o narodowość i język nie przesądza o traktowaniu respondenta, jako osoby należącej, bądź nie należącej do mniejszości narodowej. Osoba może być traktowana jako należąca do mniejszości **wyłącznie** na swój wniosek – jeżeli korzysta z praw przysługujących mniejszościom narodowym i etnicznym, **niezależnie** od rodzaju udzielonej w trakcie spisu odpowiedzi.

Powyższe wyjaśnienia pozwalają, w ocenie władz polskich, poddać w wątpliwość kategorycznie wypowiedziane w *Opinii* stwierdzenie, że "obowiązkowa odpowiedź na pytanie o pochodzenie etniczne lub na pytanie o używanie języka nie jest zgodna z zasadą zawartą w omawianym artykule *Konwencji ramowej*".

Pkt 99. Należy przypomnieć komentarz do pkt 26, w którym stwierdzono, że przypadki nieprawidłowości były sporadyczne i spotykały się z natychmiastową

reakcją. Z podważaniem rzetelności wyników spisu warto natomiast poczekać do ogłoszenia wyników spisu kontrolnego.

W sprawie interpretacji wyników *narodowego spisu powszechnego ludności i mieszkań* w kontekście dotacji dla mniejszości narodowych i etnicznych należy przypomnieć komentarz do pkt 27, w którym stwierdzono, że polityka prowadzona wobec mniejszości narodowych i etnicznych oraz wielkość środków przekazywanych na rzecz mniejszości - nigdy nie były uzależniane od liczebności poszczególnych grup mniejszościowych. Decydujące znaczenie miały realne potrzeby oraz aktywność samych mniejszości. Wśród kryteriów, na podstawie których przekazywane są środki finansowe, nie ma kryterium liczebności poszczególnych grup. Sytuacji tej nie zmieniły także wyniki spisu powszechnego. Tego, że wyniki spisu nie mają i nie będą miały wpływu na wielkość środków przekazywanych na działalność mniejszości dowodzą dane dotyczące finansowania mniejszości narodowych i etnicznych. W 2000 r. z budżetu państwa przekazano na realizację różnych zadań na rzecz mniejszości 24,824 mln PLN (6,538 mln EURO). W 2003 r. kwota ta wzrosła do 38,245 mln PLN (8,037 EURO).

Dotyczące artykułu 4.

Pkt 101. Należy przypomnieć komentarze do pkt 36 i 38, w których stwierdzono, że zdając sobie sprawę ze szczególnie trudnej sytuacji osób należących do romskiej mniejszości etnicznej zamieszkujących górskie tereny województwa małopolskiego, właśnie od tej grupy Rząd rozpoczął programową pomoc dla zamieszkujących Polskę Romów. Natomiast od dnia 1 stycznia 2004 r. realizowany jest ogólnopolski, rządowy *Program na rzecz społeczności romskiej w Polsce*.

Dotyczące artykułu 5.

Pkt 102. Należy w pełni podzielić stanowisko Komitetu Doradczego.

Pkt 103. Należy przypomnieć komentarz do pkt 43, w którym poinformowano o działaniach zmierzających do utworzenia rezerwy celowej, przeznaczonej m.in. na budowę i wyposażenie centrów kultury mniejszości narodowych i etnicznych oraz o przepisach projektu ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* umożliwiającym przekazywanie środków m.in. na: działalność instytucji kulturalnych, świetlic oraz bibliotek mniejszości narodowych i etnicznych.

Pkt 104. Należy przypomnieć komentarz do pkt 44, w którym podzielając pogląd Komitetu Doradczego, poinformowano o działaniach podejmowanych w celu renowacji cmentarzy związanych z kulturą mniejszości narodowych i etnicznych.

Pkt 105. Należy przypomnieć komentarz do pkt 45, w którym zgodzono się z oceną tragicznych skutków akcji "Wisła" dokonanej przez Komitet Doradczy i poinformowano, że w 1990 r. Senat Rzeczypospolitej Polskiej potępił akcję "Wisła". Należy też przytoczyć komentarz do pkt 46 i 47, w których stwierdzono, że obecnie trwają prace nad projektem ustawy *o rekompensatach z tytułu przejęcia przez Państwo nieruchomości i niektórych ruchomości*. Do czasu uchwalenia tej ustawy uchylenie lub zmiana decyzji, na podstawie których przejmowano majątki przesiedlanych osób, może nastąpić wyłącznie w sytuacji, gdy decyzje takie wydane były niezgodnie z ówczesnym prawem. Postępowania mające na celu sprawdzenie prawidłowości wydanych decyzji prowadzone są na wniosek zainteresowanych. W przypadku stwierdzenia, że dana decyzja wydana była z naruszeniem ówczesnie obowiązującego prawa następuje jej unieważnienie, a w konsekwencji zwrot przejętego mienia lub przyznanie odszkodowania.

Dotyczące artykułu 6.

Pkt 106. Nie można zgodzić się z tak kategorycznym osądem jaki zaprezentowano w tym punkcie. Z treści *Opinii* nie wynika na jakiej podstawie Komitet Doradczy wyrobił sobie pogląd, że "Romowie są dyskryminowani w obszarach zatrudnienia i

opieki medycznej". Jedynym miejscem, w którym wspomina się o sytuacji Romów w tych dziedzinach jest zdanie rozpoczynające pkt 50 *Opinii*, które brzmi: "Występują również raporty o dyskryminacji wymierzonej przeciwko Romom w zakresie zatrudnienia i opieki medycznej". W przypisie znajduje się odwołanie do pkt 38 *Drugiego Raportu Dotyczącego Polski Komisji Europejskiej do spraw Zwalczenia Rasizmu i Nietolerancji (ECRI) z 1999 r.* Należy zauważyć, że pkt 38 raportu ECRI nie zawiera tak kategorycznych stwierdzeń. Trzeba ponadto zwrócić uwagę, że od opracowania tego dokumentu minęło już pięć lat.

Ponownie należy więc stwierdzić, że władze są świadome, iż w wielu dziedzinach życia, w tym także w zakresie zdrowia i zatrudnienia, sytuacja wielu osób należących do mniejszości romskiej jest bardzo trudna. Nie wynika to jednak z dyskryminacji, ale z zupełnie innych przyczyn. Należy też wyrazić pogląd, że przyjmowanie nieprawdziwej diagnozy o dyskryminowaniu Romów, nie sprzyja poprawie ich sytuacji.

Pkt 107. Zgadzając się z wnioskami zawartymi w tym punkcie (z komentarzem, że te negatywne stereotypy utrzymują się tylko w części, a nie w całości społeczeństwa) należy przypomnieć komentarz do pkt 51, w którym stwierdzono, że działania zmierzające do zmiany postaw ksenofobicznych zostały wpisane do *Krajowego programu przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji*, przygotowywanego w ramach realizacji postanowień konferencji ONZ w Durbanie. Już obecnie w systemie edukacyjnym duży nacisk położono na promowanie dialogu międzykulturowego. W polskim systemie oświaty zarówno treści nauczania, jak i podejmowane działania dydaktyczno-wychowawcze nakierowane są na kształtowanie postaw otwartości, dialogu i poszanowania odmienności kulturowych. Służy temu zarówno możliwość opracowania przez szkołę własnych programów nauczania i odpowiadającego potrzebom środowiska programu wychowawczego, jak i finansowanie przez resort oświaty publikacji metodycznych oraz kursów doskonalenia nauczycieli z zakresu omawianej tematyki.

Pkt 108. Należy zapewnić, że zgodnie z zaleceniami Komitetu Doradczego, w sprawie budowania i renowacji pomników władze polskie stosują środki polegające na promowaniu ciągłego dialogu, włączając do tego dialogu przedstawicieli zainteresowanych mniejszości narodowych oraz przyjmując podejście niedyskryminacyjne, zwłaszcza w zakresie wymagań językowych dotyczących inskrypcji. Na dowód warto przytoczyć zdanie z pkt 53 *Opinii*, w którym "Komitet Doradczy docenia jednakże kroki podjęte przez polskie władze w związku z budowaniem i/lub renowacją pomników, polegające na promowaniu ciągłego dialogu, włączając do tego dialogu przedstawicieli zainteresowanych mniejszości narodowych oraz przyjęciu podejścia niedyskryminacyjnego, zwłaszcza co się tyczy wymagań językowych dotyczących inskrypcji."

Należy także przypomnieć, że powołany przez wojewodę opolskiego zespół negocjacyjny do spraw pomników i tablic niemieckich przez cały 2003 r. prowadził rozmowy w gminach oraz odbył wizje lokalne kilkudziesięciu pomników i tablic upamiętniających żołnierzy niemieckich. Celem działań Zespołu było poszukiwanie rozwiązań mających dostosować pomniki niemieckie do obowiązujących przepisów prawa, w drodze wspólnego dialogu, prowadzonego ze wszystkimi zainteresowanymi stronami. Każdorazowo w rozmowach uczestniczyli: przedstawiciele wojewody, samorządu terytorialnego, społeczności lokalnej, przewodniczący i członkowie lokalnych kół organizacji mniejszości niemieckiej, księża miejscowych parafii i sołtysi wsi. W zdecydowanej większości gmin wypracowane w dyskusji zalecenia Zespołu zostały zrealizowane. Gminy, w których nie zrealizowano zaleceń, zostały ponownie odwiedzone w grudniu 2003 r. Raport podsumowujący działania Zespołu zostanie przedstawiony przez wojewodę opolskiego w kwietniu 2004 r.

Pkt 109. W celu poprawy ścigania przestępstw opisanych przez Komitet Doradczy podjęte zostały działania zmierzające do nowelizacji art. 256 *Kodeksu karnego*, przewidującej penalizując sporządzenia, gromadzenia, przechowywania, przewożenia, nabywania i zbywania - w celu rozpowszechniania - materiałów nawołujących do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych lub ze względu na bezwyznaniowość. Przewidziano także szkolenia dla prokuratorów

dotyczące pełniejszego egzekwowania obowiązujących w Polsce przepisów dotyczących przeciwdziałania przestępstwom, o których mowa w tym punkcie.

Pkt 110. Zgadzając się z konkluzją, że „przepisy karne o braku znacznej szkodliwości społecznej powinny być stosowane z najwyższą ostrożnością w sprawach dotyczących zachowania obrażającego mniejszości narodowe lub podżegania do nienawiści” należy przypomnieć komentarz do pkt 55, 56 i 57, w którym nie zgodzono się z sugestią, że przestępstwa związane z tzw. "mową nienawiści" - z założenia, czy też zgodnie z pewną tendencją – są traktowane jako wykazujące nieznaczną szkodliwość społeczną. Należy też wskazać, że okoliczności popełnienia konkretnego czynu wskazujące na znikomy stopień szkodliwości społecznej są określane na podstawie kryteriów wynikających z ustawy (art. 115 §2 *Kodeksu karnego*), a każdy przypadek stwierdzenia znikomego stopnia społecznej szkodliwości czynu, jako okoliczności wyłączającej ściganie sprawcy, jest oceniany z najwyższą ostrożnością.

Dotyczące artykułu 9.

Pkt 112. Należy przypomnieć komentarz do pkt 61 i 62, w którym poinformowano o korespondencji w sprawie przyznania częstotliwości, prowadzonej pomiędzy Towarzystwem Społeczno-Kulturalnym Niemców na Śląsku Opolskim a Krajową Radą Radiofonii i Telewizji. Początkowo Towarzystwo zwróciło się o przydzielenie częstotliwości, która umożliwiałaby nadawanie programu na całe województwo opolskie, z wykorzystaniem jednego nadajnika dużej mocy. W związku z brakiem wolnej częstotliwości, która umożliwiałaby uruchomienie tak dużego nadajnika Towarzystwo przedstawiło nową propozycję, polegającą na umożliwieniu emisji programu z kilku nadajników małej mocy, obejmujących zasięgiem powiaty województwa opolskiego zamieszkałe przez mniejszość niemiecką. Obecnie trwają uzgodnienia parametrów technicznych. Należy podkreślić, że problemy związane z przydzieleniem częstotliwości wynikają wyłącznie z przyczyn technicznych. Należy też dodać, że Zespół do Spraw Mniejszości Narodowych z zainteresowaniem i

życzliwością odniósł się do postulatu mniejszości niemieckiej i stanowisko takie zostało przekazane Krajowej Radzie Radiofonii i Telewizji.

Pkt 113. Należy przypomnieć komentarz do pkt 64, w którym poinformowano, że: TVP3 Regionalna - realizując misję telewizji publicznej - produkuje i nadaje programy dla mniejszości narodowych i etnicznych. Programy te są nadawane zarówno w paśmie wspólnym, odbieranym na terenie całego kraju, jak i w pasmach regionalnych, odbieranych na terenach poszczególnych województw. Niestety, obecnie TVP3 obejmuje swoim zasięgiem tylko ok. 55% kraju i ok. 75% ludności. Widzowie znajdujący się poza zasięgiem TVP3 mają utrudniony odbiór programów (w tym i programów mniejszościowych), choć czasami jest on możliwy przy użyciu innych kanałów dostępu niż nadawanie naziemne. Przedstawiciele mniejszości oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym wskazywali, że ukraiński program "Telenowyny" (pasmo wspólne) nie jest odbierany w części województw warmińsko-mazurskiego i podkarpackiego, a program kaszubski "Rodno ziemia" (pasmo TVP3 Gdańsk) nie jest odbierany w zachodniej części województwa pomorskiego. W związku z tym TVP3 podjęła aktywne działania na rzecz zwiększenia swojego zasięgu. W województwie podkarpackim konieczne są też ugodnienia z sąsiednimi państwami. W roku 2003 uruchomiono na terenach zamieszkiwanych przez mniejszości: 7 nadajników w województwie zachodnio-pomorskim oraz 1 nadajnik w województwie podkarpackim. W ostatnim czasie TVP3 otrzymała też zgodę na uruchomienie 2 nadajników cyfrowych w województwach podkarpackim i śląskim. Ponadto w dniu 9 stycznia 2004 r. emisję TVP3 rozpoczęła platforma cyfrowa Cyfra +, co umożliwi dostęp do programów nadawanych w paśmie wspólnym drogą satelitarną. W niedługim czasie przewiduje się również uruchomienie trzech nadajników małej mocy w województwach zachodniopomorskim i warmińsko-mazurskim.

Pkt 114. Zgadzając się z generalną przesłanką, że audycje dla mniejszości powinny być przygotowywane przez osoby należące do mniejszości, lub przynajmniej w konsultacji z mniejszościami należy zauważyć, że wyrażony w tym punkcie pogląd, iż

"choć przedstawiciele mniejszości narodowych są zaangażowani w pewną liczbę programów publicznego radia i stacji telewizyjnych przeznaczonych dla mniejszości, to inne programy są przygotowywane bez znaczącej konsultacji z mniejszościami" nie do końca odpowiada rzeczywistości. W istocie bowiem jako zasadę przyjęto, że programy dla mniejszości przygotowywane są przez przedstawicieli mniejszości i w konsultacji z mniejszościami. Od zasady tej uczyniono jednak wyjątki. Wyjątkiem takim jest program „Etniczne Klimaty”, który jednak w założeniu jest programem nie tylko dla mniejszości, ale przede wszystkim programem o mniejszościach, adresowanym do ogółu społeczeństwa. Ponadto, wśród dziennikarzy współtworzących program znajdują się zarówno dziennikarze narodowości polskiej, jak też przedstawiciele mniejszości: białoruskiej, ukraińskiej, słowackiej, romskiej i niemieckiej.

Dotyczące artykułu 10.

Pkt 115. Należy przypomnieć komentarz do pkt 66, 67 i 68, w którym zgadzając się ze wszystkimi zawartymi w tych punktach konkluzjami stwierdzono, że spełnienie postulatów Komitetu Doradczego dotyczących realizacji art. 10 ust. 2 *Konwencji ramowej* będzie możliwe po przyjęciu ustawy o *mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*. Obecnie projekt tej ustawy jest konsultowany z organizacjami mniejszości narodowych i etnicznych. Należy też zauważyć, że w przypadku przyjęcia ustawy w obecnie proponowanej wersji wprowadzenie języka pomocniczego możliwe będzie w 79 gminach. Spełniony zatem zostanie postulat zgłoszony w ostatnim zdaniu pkt 67, dotyczący określenia, w konsultacji z przedstawicielami mniejszości narodowych i etnicznych, regionów, w których możliwe byłoby używanie języków mniejszości w kontaktach z organami administracji publicznej.

Jednocześnie należy przypomnieć, iż w dniu 12 maja 2003 r. Polska podpisała *Europejską kartę języków regionalnych lub mniejszościowych*, a obecnie trwa przygotowanie do procesu ratyfikacyjnego, w tym dyskusje z udziałem organizacji

mniejszości narodowych i etnicznych nad zakresem przepisów *Karty*, którymi powinna związać się Polska.

Pkt 116. Należy przypomnieć komentarz do pkt 69, w którym wyjaśniono, że określenie „język obcy” rozumiane jest w rozporządzeniu jako „język inny niż język urzędowy”, natomiast w treści rozporządzenia wyraźnie podkreślono szczególną rolę języków mniejszości, wyróżniając je w stosunku do innych języków. Była to też jedyna – w sytuacji braku ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* – możliwość wprowadzenia napisów w językach mniejszości w urzędach. W powszechnym odczuciu mniejszości rozporządzenie zostało potraktowane jako wyłom w dotychczasowym prawodawstwie polskim, które nie zezwalało na obecność języków mniejszości w urzędach. W rozmowach z władzami przedstawiciele mniejszości nie podzielali wątpliwości zgłoszonych przez Komitet Doradczy, ale raczej wyrażali zadowolenie, że rząd uczynił właściwy, choć ich zdaniem niewystarczający, krok w kierunku rozszerzenia praw językowych.

Dotyczące artykułu 11.

Pkt 117. Należy przypomnieć komentarz do pkt 71 i 72, w których stwierdzono, że możliwość używania nazw, o których mowa w art. 11 ust. 3 *Konwencji ramowej*, przewiduje projekt ustawy *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*. Należy też zauważyć, że w przypadku przyjęcia ustawy w obecnie proponowanej wersji, używanie nazw w języku białoruskim możliwe będzie w 18 gminach województwa podlaskiego.

Dotyczące artykułu 12.

Pkt 118. Należy przypomnieć komentarz do pkt 73, w którym stwierdzono, że w środowisku szkolnym stale wzrasta świadomość potrzeby przekazywania wiadomości o tradycjach i kulturze mniejszości narodowych i etnicznych zamieszkujących Polskę,

czego dowodem są pojawiające się programy zawierające omawiane treści (przeznaczone w szczególności do realizacji w ramach ścieżki edukacyjnej edukacja regionalna - dziedzictwo kulturowe w regionie) oraz materiały dydaktyczne dla nauczycieli. Z myślą o dalszym upowszechnianiu wiedzy o mniejszościach narodowych i etnicznych resort edukacji, wspólnie z Telewizją Edukacyjną, przygotował cykl filmowy ukazujący historię, tradycje, kulturę oraz współczesne problemy poszczególnych mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce. Ponadto corocznie z budżetu resortu edukacji przekazywane są dotacje na zadania służące zachowaniu i rozwojowi kultury mniejszości oraz upowszechnianiu jej w społeczeństwie polskim (takie, jak: szkolne konkursy recytatorskie, muzyczne i teatralne, festiwale i przeglądy działalności artystycznej dzieci i młodzieży, warsztaty etnograficzne, seminaria i konferencje dla nauczycieli poświęcone kulturze mniejszości narodowych i etnicznych oraz wydawanie pomocy dydaktycznych i publikacji metodycznych). Działania te powinny przyczynić się do tego, by zgodnie z przedstawionym w tym punkcie postulatem Polska przestała być postrzegana jako kraj jednolity etnicznie i językowo.

Pkt 119. Należy przypomnieć komentarz do pkt 76 i 77, w którym generalnie zgadzając się przedstawioną w *Opinii* oceną tzw. "klas romskich" stwierdzono, że jest to eksperyment, od którego się zdecydowanie odchodzi. Klas romskich jest kilkanaście i ich liczba systematycznie spada, a nowe klasy nie są powoływane. Biorąc pod uwagę, że klasy takie występują wyłącznie w szkołach podstawowych (sześćioletnich) oraz, że dobro uczących się w nich dzieci uniemożliwia wprowadzanie gwałtownych zmian, należy wyrazić nadzieję, że w ciągu najbliższych kilku lat klasy takie zaprzestaną działalności. Jak słusznie zwrócono uwagę klasy takie zastępowane są nowym modelem, wprowadzanym w ramach programów rządowych. Należy także potwierdzić, że jednym z zadań, wprowadzanego od 1 stycznia 2004 r. programu ogólnopolskiego, jest integracja uczniów romskich.

Pkt 120. Nie można zgodzić się z prezentowanym w *Opinii* poglądem, że decydującą rolę przy zamykaniu szkół mają władze lokalne. W rzeczywistości bowiem likwidacja

szkoły nie jest możliwa bez pozytywnego zaopiniowania uchwały jednostki samorządu terytorialnego w tej sprawie przez kuratora oświaty, który jest organem administracji rządowej. W praktyce kuratorzy wydają w takich przypadkach decyzje negatywne.

Z całą pewnością natomiast nie mają miejsca sytuacje, w których z przyczyn finansowych, bądź jakichkolwiek innych, zamykane są tylko "klasy mniejszościowe". Co więcej, w wypadku szkół, w których większość dzieci uczy się w klasach prowadzących naukę w języku polskim, a tylko w części klas prowadzona jest nauka języka mniejszości, istnienie takich klas stanowi przesłankę do wydania przez kuratora oświaty negatywnej opinii w sprawie zamknięcia szkoły. Tym niemniej należy zgodzić się z opinią Komitetu Doradczego, co do potrzeby monitorowania przez administrację rządową sytuacji, w których zachodzić może podejrzenie, że sytuacja finansowa utrudnia funkcjonowanie klas lub szkół, w których prowadzona jest nauka języka lub w języku mniejszości.

Pkt 121. Zgadzając się, co do konieczności podjęcia wszelkich możliwych działań w celu utrzymania szkół i klas litewskich - zgodnie z tym co zostało już napisane w komentarzach do pkt 81 i 82 - należy uspokoić, że dzięki aktywności liderów mniejszości litewskiej oraz życzliwości władz oświatowych udało się stworzyć mechanizm, który pozwala na finansowanie potrzeb tego szkolnictwa. Mechanizm ten przewiduje zwiększenie środków o 20, lub 50 %, a w przypadku, gdyby i te kwoty były niewystarczające przekazanie dodatkowych środków finansowych z 1 % rezerwy części oświatowej subwencji ogólnej (przykładowo, z rezerwy tej gminy Puńsk i Sejny otrzymały w 2003 r. - 1,188 mln PLN). Należy zauważyć, że mechanizm ten został wpisany do *Strategii rozwoju oświaty mniejszości litewskiej w Polsce*, dokumentu przygotowanego wspólnie przez administrację rządową, samorządową i organizacje mniejszości litewskiej.

Dotyczące artykułu 15.

Pkt 123. Przywileje wyborcze, zwalniające w wyborach do Sejmu komitety mniejszości narodowych z obowiązku uzyskania 5 % głosów w skali kraju, konsekwentnie powtarzane są w kolejnych ordynacjach wyborczych do parlamentu. Przywileje te znajdują się także w obecnie obowiązującej ustawie *Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej*. Należy natomiast odnotować, że w wyniku mniejszej liczby głosów oddawanych na komitet wyborczy mniejszości niemieckiej, w latach dziewięćdziesiątych malała liczba posłów należących do mniejszości. Obecnie tendencja ta została zahamowana i w parlamentach ostatnich kadencji liczba posłów i senatorów należących do mniejszości generalnie nie zmienia się.

Pkt 124. Należy z zadowoleniem stwierdzić, że zalecenia Komitetu Doradczego w sprawie zalecanej ewolucji Zespołu do Spraw Mniejszości Narodowych pokrywają się z wnioskami, wynikającymi z doświadczeń Zespołu oraz przewidywanym zakresem działania Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych.

Dotyczące artykułu 18.

Pkt 125. Należy zapewnić, że zasady, o których mowa w tym punkcie, są znane władzom polskim i stosowane przez nie.

V. UWAGI KOŃCOWE

Pkt 131. Należy jeszcze raz podkreślić, że istniejące rozwiązania, przewidujące zwiększenie środków dla szkół mniejszości litewskiej o 20 lub 50 % (a w przypadku, gdyby i te kwoty były niewystarczające uruchomienie dodatkowych środków finansowych z 1 % rezerwy części oświatowej subwencji ogólnej) pozwalają na zachowanie istniejącej obecnie sieci szkół i klas litewskich. Opisany mechanizm został wpisany do przygotowanej wspólnie przez administrację rządową, samorządową i organizacje mniejszości litewskiej *Strategii rozwoju oświaty mniejszości litewskiej w Polsce*. Realizacja *Strategii* odbywa się w porozumieniu z mniejszością litewską i jest oceniana na corocznych posiedzeniach Podzespołu do Spraw Edukacji Mniejszości Narodowych, które odbywają się z udziałem przedstawicieli tej mniejszości.

**Finansowanie ze środków budżetowych państwa polskiego
mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym w 2003 r.**

A	B	C	D	E	F	G	H	SUMA
	Subwencja oświatowa	Podręczniki	edukacyjne inne	działalność podstawowa	działalność wydawnicza	działalność poprzez prezentacje	inne	
Białorusini	2 089 598	639 919	15 000	235 200	492 000	389 000	0	3 860 717
Kaszubi	2 498 478	52 000	0	0	0	0	0	2 550 478
Karaimi	0	0	0	5 000	0	0	7 000	12 000
Litwini	1 713 351	507 760	32 446	23 000	275 000	128 000	300 000	2 979 557
Łemkowie	212 734	184 000	18 200	137 000	21 000	77 000	0	649 934
Niemcy	18 685 225	18 496	40 927	134 000	426 000	241 000	0	19 545 648
Ormianie	0	0	0	0	8 000	0	0	8 000
Romowie	157 447	0	27 450	136 823	180 000	127 000	2 262 000*	2 890 720
Rosjanie	0	0	0	0	0	7 000	0	7 000
Słowacy	322 826	65 922	16 800	53 000	250 000	80 000	0	788 548
Tatarzy	0	0	0	10 000	60 000	0	0	70 000
Ukraińcy	2 997 754	162 130	35 541	315 500	527 000	353 500	0	4 391 425
Żydzi	28 364	0	0	70 000	355 000	38 000	0	491 364
SUMA	28 705 777	1 630 227	186 364	1 119 523	2 594 000	1440500	2 569 000	38 245 391

* Pilotażowy program rządowy na rzecz społeczności romskiej w województwie małopolskim w 2003 r.:

Rezerwa celowa:	2 000 000
środki MENiS (na działania edukacyjne w Małopolsce) :	250 000
środki MSWiA (umowy z pełnomocnikami społeczności romskiej) :	12 000

Objaśnienia tabeli:

Kolumny:

A - mniejszości narodowe i etniczne oraz społeczność posługująca się językiem regionalnym

B - wielkość subwencji oświatowej przyznawanej ze środków Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu, naliczonej wagami P15 i P16 (kwoty uzupełniające część oświatową subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego, przeznaczone na sfinansowanie oświaty dla mniejszości narodowych i etnicznych, nauki języka regionalnego oraz dodatkowych zajęć dla uczniów romskich) wraz z dodatkową kwotą na szkolnictwo przekazywaną z 1% rezerwy części oświatowej subwencji ogólnej

C - koszt zakupu podręczników szkolnych dla mniejszości narodowych i etnicznych pokrywany przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu

D - finansowane przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu: opracowanie, druk i dystrybucja świadectw szkolnych w wersjach dwujęzycznych, opracowanie i wydawanie programów nauczania dla mniejszości narodowych i etnicznych, dotacje na zadania zlecone, materiały metodyczne dla nauczycieli

E - fundusze pochodzące z Ministerstwa Kultury, przeznaczone na pokrywanie kosztów prowadzenia zespołów artystycznych, organizowania konkursów i warsztatów dla młodzieży, wydatki na upowszechnienie i promocję kultury mniejszości w mediach

F - finansowanie przez Ministerstwo Kultury wydawania czasopism i innych publikacji wydawanych przez mniejszości narodowe i etniczne

G - koszty organizacyjne imprez kulturalnych, festiwali, seminariów, przeglądów zespołów tanecznych organizowanych przez, lub przeznaczonych dla mniejszości narodowych i etnicznych, pokrywane przez Ministerstwo Kultury

H - inne wydatki w tym:

- środki Kancelarii Prezesa Rady Ministrów na dofinansowanie budowy Domu Kultury Litewskiej w Puńsku,
- środki na *Pilotażowy program rządowy na rzecz społeczności romskiej w woj. małopolskim*,
- środki z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji przeznaczone na zorganizowanie konferencji "Dziedzictwo narodu karańskiego we współczesnej Europie".

